

Pavol Štubňa: *Psychológia literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského 2017. 226 s. ISBN 978-80-223-4317-6

Eva Mesárová

Katedra romanistiky, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
eva.mesarova@umb.sk

V kontexte literárnovedného výskumu realizovaného na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave monografia Pavla Štubňu mapuje problematiku relatívne novej vedy – *psychológie literatúry*.

Literárnym vedcom, pedagógom, ale aj erudovaným čitateľom daná publikácia poskytuje komplexné odpovede na otázky súvisiace s obľubou určitých žánrov u širokej čitateľskej verejnosti. Autor sa v nej totiž zaoberá z literárneho aj psychologického hľadiska i takými „komerčnými“ žánrami, ako sú detektívny román, „ženský“ román, fantasy či rozprávka.

Štubňa vychádza z predpokladu, že „každý autonómny výber beletristického diela zo strany čitateľa má kompenzačný, a teda v istom zmysle terapeutický charakter, ktorého účelom je vyrovnanie istého poznatkového či citového deficitu“ (s. 13). Inými slovami, o tom, ktorý literárny žáner, autor alebo konkrétne literárne dielo nás priťahuje, rozhoduje množstvo psychologických a sociálnych premenných. Zvyčajne ide o viac-menej stabilný súhrn faktorov, medzi ktoré patria nielen (vrodené alebo získané) psychické dispozície čitateľa ako jeho povahové vlastnosti, temperament, úroveň a typ inteligencie, ale aj sociálne okolnosti, v ktorých sa aktuálne nachádza – rodinná a spoločenská situácia, ekonomické zázemie, dosiahnuté vzdelanie, povolanie, pracovné a životné skúsenosti a pod. Všetky zložky čitateľovho *endoceptu* ovplyvňujú, ako bude literárne dielo vnímané, a naopak, každé literárne dielo ovplyvňuje všetky zložky čitateľovho *endoceptu*, čím sa podieľa na vývoji jeho osobnosti“ (s. 195).

Z pohľadu psychológie sa jednotlivé literárne žánre a podžánre od seba líšia (aj) tým, ktorú psychickú potrebu, prípadne viac potrieb čitateľa dokážu aktuálne alebo v dlhodobom časovom horizonte naplniť. Na základe analýzy vybraných druhov románu – s prihliadnutím na názory psychológov, ktorí sa danou témou vo svojich publikáciách už zaoberali (napr. J. Křívohlavý alebo O. Hándlová sa venovali biblioterapii) – Štubňa uvádza ako základné psychologické funkcie literatúry kognitívnu (poznávaciu), expresívnu (vyjadrovaciu), formatívnu (vzdelávaciu), abreaktívnu (uvoľnenie napätia), sociálnu, osobnostne motivačnú a psychoterapeutickú funkciu.

Monografia *Psychológia literatúry* metodologicky vychádza zo štúdie F. M. Moghaddama (2004), ktorej autor rozlišuje tri kategórie korelácie medzi psychológiou a beletristickou tvorbou. Prvú predstavuje *psychológia v literatúre*, čiže literatúra je vnímaná ako zdroj psychologických dát vzťahujúcich sa na fungovanie ľudskej psychiky. Druhá kategória sa zameriava na *podstatu a funkcie literatúry*, napokon, tretia kategória skúma vzťah medzi psychológiou a literatúrou v intenciách protikladov: *nomotetický – ideografický, kultúrne podmienený – kultúrne nepodmienený, zameraný na skutočný svet – zameraný na možné svety*.

Štubňova publikácia je formálne rozčlenená na výkladovú a na analyticky zameranú časť, pričom svojím obsahom jedna zložka navzájom odkazuje na druhú. Teoreticky koncipované kapitoly prinášajú ucelený pohľad na psychické procesy, funkcie a psychické stavy, ktoré priamo či nepriamo súvisia s recepciou literárneho diela, t. j. na mentálne procesy ako *čítanie, predstavivosť, teóriu mysle, naratívny transport* a pod. V analytickej časti sa

autor venuje vybraným druhom „románu v próze“ – *hrdinský mýtus* a román žánru *fantasy* zastupuje heptalógia o Harrym Potterovi, psychologické funkcie *autorskej rozprávky* autor ilustruje na príbehu Pinocchia, tzv. *červenú knižnicu* reprezentuje román R. Beňáčkovej *Žila som v tme*, románové série o detektívi Poirotovi a slečne Marpleovej zastupujú *detektívny žáner* a napokon *autobiograficky* ladenú beletristickú tvorbu autor analyzuje pomocou trilógie románov talianskeho spisovateľa Paola Giordana.

V závere monografie Štubňa konštatuje, že „psychologický prístup k beletrii je nielen možný, ale v podstate nevyhnutný, pretože správanie literárnych postáv vždy odkazuje na konkrétnu funkciu a je interpretované vo vzťahu k nej – či už v rámci daného beletristického diela alebo v rámci psychických štruktúr čitateľa“ (s. 195).

Kniha predstavuje aktuálny pohľad na prieniky literárnych a psychologických vied, no prítomný je aj jej didaktický rozmer. Autor naznačuje konkrétne možnosti jej využitia v pedagogickom procese, napr. pri výučbe univerzitných kurzov zameraných na teóriu literatúry alebo pri práci s literárnym textom.

Literatúra:

MOGHADDAM, F. M. (2004): From ‘psychology in literature’ to ‘psychology is literature’: an exploration of boundaries and relationships. In: *Theory and psychology*, 14/4, s. 505–525.